LISBED POMERANZ-KONES ÆLDSTE DATTERS TANDPINE

Slang eller klassisk allusion?

I en kort artikel i Danske Studier 1951 s. 116—117 omtaler dr. phil. H. C. Broholm et lille ordskifte fra Holbergs Mascarade 1. akt 2. scene, hvori Henrich under opregnelsen af de mammeseller, der kan forventes at ville deltage i maskeraden, nævner, at Lisbed Pomeranz-Kones ældste datter ikke kan komme, da hun *har tandpine*. Forfatteren meddeler, at udtrykket endnu findes i fynsk slang, og at det betyder *at være frugtsommelig*. På basis af et par ret usikre meddelelser om dets forekomst i jysk og norsk i nyere tid antager han, at det på Holbergs tid i Danmark-Norge har været almindelig brugt i dagliglivet; med andre ord: at det er et stykke slang fra det attende århundrede, som er blevet overleveret os gennem Holbergs komedie.

Det er imidlertid sandsynligt, at denne spøgefulde vending har et nok så ærværdigt ophav. Den bruges nemlig af Martial, Holbergs beundrede forbillede i epigramkunsten, i dennes ellevte bogs fyrretyvende epigram, der lyder som følger: Formosam Glyceran amat Lupercus / et solus tenet imperatque solus./ quam toto sibi mense non fututam / cum tristis quereretur et roganti / causam reddere vellet Aeliano, / respondit Glycerae *dolere dentes*. I oversættelse: Lupercus elsker den skønne Glycera, og ene han besidder og behersker hende. Da han efter i en hel måned ikke at have besovet hende bedrøvet blev adspurgt [om grunden] og ville meddele den spørgende Aelianus grunden, svarede han, at Glycera *havde tandpine*.

Der er nu to muligheder: Enten er udtrykket opstået i tvillingriget uafhængigt af Martial, eller også er det kommet ind i dansk-norsk talesprog fra denne via Holberg.

Professor Brøndum-Nielsen har i en behandling af udtrykket i Acta Philologica Scandinavica 1955 p. 80—82, hvori han fremlægger et par nyere litterære belæg (Blicher og Herman Bang), gjort opmærksom på, at eufemismen har en reel, fysiologisk baggrund, idet svangerskab for den moderne tandplejes tid almindeligvis ledsagedes af tandsmerter. Dette taler til fordel for den første mulighed: at eufemismen er opstået spontant, dels i oldtidens Rom, dels i nytidens Norden. På den anden side kan man næppe afvise den mulighed, at Holbergs komedier kan have afgivet sprogligt stof såvel til dialekterne som til rigsmålet. Når for eksempel ordet *gifteknіv* i Feilbergs ordbog anføres (fra vestjy.) i formen [gywtəknyw] — ikke *[gywtknyw] —, kunne dette tyde på, at ordet er indlånt i jysk i nyere tid fra en apokopeløs dialekt, eventuelt fra rigsmålet, hvori ordet nu kun findes som Holberg-citat, altså at dets ultimative kilde netop er Holbergs komedier.

Det lader sig ikke endeligt afgøre, om Holberg i det foreliggende tilfælde har anvendt Martials eufemisme eller om han har øst af hjemlige kilder. Dog tør det anses for givet, at han, der jo kendte Martials epigrambøger ud og ind, ikke har været uvidende om udtrykkets forekomst hos denne hans klassiske åndsfælle.

Christopher Maaløe.